

VOORSTELLING VAN DE RESULTATEN

door dhr. Régis De Muylder en dhr. Jo Bellens, pedagogische begeleiders van het project

Bekijken van armoede-indicatoren...

Het gaat hier om een belangrijk zaak, want het is op deze indicatoren dat men zich baseert om over armoede te spreken. Het is ook op deze indicatoren dat de politiek verantwoordelijken zich baseren om te beslissen over maatregelen inzake armoedebestrijding.

Dit project 'onderzoek – actie – vorming' betekende een echte uitdaging: het vraagstuk van armoede-indicatoren behandelen met een groep van verschillende partners, waaronder mensen die in armoede leven.

Centraal in het project stond de dialogo.

De actoren die aan deze dialoog hebben deelgenomen zijn: wetenschappers, afgevaardigden van administraties en instituties van het land en mensen die armoede leven, afgevaardigd door verenigingen.

Om deze dialoog op te zetten, moest er rekening worden gehouden met de verschillen inzake voorgeschiedenis en positie van elke deelnemer. Dat vroeg tijd: tijd voor ontmoeting, tijd om elkaar te leren kennen, tijd voor het respecteren van elkaars ritme. En dat is één van de moeilijkheden van deze oefening vanochtend: in enkele minuten verslag uitbrengen over een proces dat per definitie lang liep.

De dialoog, dat is meer dan een uitwisseling, het is ook leren van elkaar. En zelfs indien het niet altijd gemakkelijk was, is de dialoog doorgegaan. Het proces is constructief en verrijkend geweest voor de verschillende deelnemers. Dit is een eerste concreet resultaat.

Deze methode heeft ook een ander resultaat opgeleverd. Door het gebruik van deze methode kwamen bij de centrale thema's ook onderwerpen aan bod die gewoonlijk niet in een verslag over armoede-indicatoren staan. Naast de meer "klassieke" onderwerpen zoals financiële aspecten of vragen in verband met tewerkstelling en arbeid, hebben de deelnemers ook 'menselijke gevoelens' en 'de uitoefening van rechten' behandeld.

Financiële aspecten

'Financiële aspecten' is het thema waar wij het verst zijn kunnen gaan inzake de ontwikkeling van een voorstel tot indicator. Het vertrekpunt was ook hier de dagelijkse realiteit van mensen die in armoede leven en niet het grote aantal armoede-indicatoren die op dit domein reeds bestaan.

Schulden vormen een centraal thema bij het financiële aspect van armoede, dat werd ook duidelijk aangegeven door de mensen die in armoede leven zelf. Eén van de vele vragen die we ons als groep vervolgens stelden was of er schulden bestaan die typisch zijn voor het leven in armoede. Een vaststelling was dat vele mensen in armoede schulden hebben die in verband staan met de realisatie van fundamentele basisrechten in onze maatschappij. Het gaat dan hoofdzakelijk om onbetaalde schoolrekeningen (recht op kosteloos onderwijs), schulden bij hospitalen (recht op gezondheidszorg) en bij de gas- en elektriciteitsmaatschappij (recht op een goede huisvesting). Mogelijke financiële armoede-indicatoren liggen dan ook bij een berekening van het inkomensgedeelte dat besteed wordt aan schoolkosten, huisvestingskosten (huur en kosten) of de afbetaling van schulden in het algemeen.

We hebben een voorstel van een mogelijke indicator uitgewerkt. Het gaat om de berekening van het zogenaamde '**beschikbaar budget**', een indicator die aantoont hoe moeilijk sommige mensen het hebben om in elementaire behoeften te voorzien. Let wel, het gaat hier om een voorbeeld van een dergelijke indicator. De indicator wijst een richting aan en kan zeker worden aangepast. Het beschikbaar budget bekomen we door van het totale inkomen van een gezin de afbetaling van schulden en de huisvestingskosten af te trekken. Met het getal in absolute cijfers kunnen we een index berekenen die iets zegt over wat het betekent om met beperkte middelen te moeten leven. We delen het bedrag door de gemiddelde voedingsuitgaven voor een gelijkaardig samengesteld gezin in ons land, een cijfer dat bestaat.

Een concreet, echt voorbeeld van een deelnemster aan het project:

Een moeder met één kind van 17 jaar heeft een inkomen van 900 €. Maandelijks betaalt ze 400 € huisvestingskosten en 225 € aan schulden. Haar beschikbaar budget is 275 €. De gemiddelde voedingsuitgaven voor een dergelijk gezin zijn 330 €. $275 / 330 = 0,83$ Met andere woorden: het beschikbaar budget van deze vrouw stelt haar niet eens in staat de normale voedingsbehoeften van haar gezin te bevredigen.

Leven met beperkte middelen betekent volgens mensen die in armoede leven dat men verplicht is keuzes te maken tussen essentiële behoeften. Mensen worden bijvoorbeeld door hun financiële situatie verplicht zich af te vragen welke rekening ze niet gaan betalen, de ziekenhuisrekening of de schoolrekening. Dit zorgt ervoor dat op termijn de enige keuze die nog overblijft de keuze is aan welke noodzakelijke behoefte wordt verzaakt, bijvoorbeeld gezondheidszorg. Een belangrijke algemene aanbeveling van het project, trouwens op basis van alle hoofdstukken, is om armoede te benaderen als een beperking van de keuzevrijheid, of algemeen gesteld als een beperking van de persoonlijke vrijheid.

Arbeid en tewerkstelling

De reële situatie van mensen in armoede is niet enkel die van "geen werk", maar ook van "onder-tewerkstelling", of van opgesloten te zitten in onzekere jobs die geen enkele toekomst bieden.

De groep heeft getracht criteria voor stabiel werk te definiëren; "stabiel" in tegenstelling tot "onzeker"; stabiel werk moet ertoe bijdragen dat een persoon zijn levensomstandigheden op significante wijze kan verbeteren. Volgende criteria worden voorgesteld:

- een arbeidscontract met de rechten en plichten van iedereen;
- een behoorlijk loon;
- toegang tot de sociale zekerheid en de rechten van de werknemer;
- waarborg in verband met de duur;
- rekening houden met de hinderpalen die inherent zijn aan de levensomstandigheden van arme mensen;
- werk waarvoor de werknemer zelf kiest.

Het is mogelijk een indicator uit te werken die werk ten opzichte van deze criteria beschrijft, het aantal en het type criteria weergeeft die worden vervuld ; **een graad van 'stabiele tewerkstelling'**.

Een ander essentieel punt in de gedachtewisseling rond dit thema is: zich rekenschap geven van de **tewerkstellingstrajecten**. Een persoon kan in een opeenvolging van verschillende situaties leven: een periode van werkloosheid, een periode van vorming en opleiding, een periode van stage, een interim-baan, enzovoort. Wat in het leven van mensen in armoede telt, is meer het traject dan een situatie op een bepaald moment.

Dit voorbeeld is interessant want het illustreert de manier waarop de dialoog werd gevoerd. Mensen in armoede hebben beklemtoond hoe deze trajecten in de praktijk er uitzien en wat ze inhouden; de andere deelnemers hebben hun eigen kijk hierop gegeven. Een persoon haalde de gegevens van de Kruispuntbank als mogelijke informatiebron aan, maar veel deelnemers hadden er nog nooit van gehoord. Op die manier hebben alle deelnemers een gemeenschappelijke gedachtegang ontwikkeld.

Dit voorbeeld is ook nog om een andere reden interessant. Het gaat hier om een voorstel waarbij de deelnemers geen indicator hebben uitgewerkt (in tegenstelling tot het voorstel in verband met het percentage van stabiele tewerkstelling of de voorstellen in verband met budgetindicatoren). Hier hebben de deelnemers een problematiek duidelijk in het licht gesteld zoals ze zich in de realiteit voordoet en waarvoor ze pistes aanreiken om deze problematiek beter te vatten en te meten.

Dit voorbeeld is nog om een derde reden interessant. De deelnemers hebben de voorzichtigheid onderstreept die nodig is bij het gebruik van indicatoren. Als men voorstelt te spreken over trajecten, dan is dat om beter rekenschap te geven van de realiteit, en om de inspanningen te tonen van mensen die in armoede leven. Het is niet om een controle-instrument voor mensen in armoede te maken.

Uitoefening van rechten

Het Algemeen Verslag over de Armoede heeft het verband tussen armoede en grondrechten onderstreept. De “klassieke” indicatoren die gebruikt worden dragen weinig bij om dit verband voorop te plaatsen.

Bovendien zijn de indicatoren met betrekking tot de rechten eerder beschrijvend. Bij huisvesting bijvoorbeeld wordt het aantal gezinnen geëvalueerd dat in woningen woont die als ongezond worden beschouwd of wordt het aantal woningen met een matige huurprijs geschat. De werkzaamheden in het project ‘onderzoek – actie – vorming’ hebben tot een transversale benadering bijgedragen (die voor alle rechten geldt) waarbij wordt getracht de soms extreem ingewikkelde **trajecten** aan te tonen die mensen in armoede moeten doorlopen om hun grondrechten uit te oefenen. Om een beter zicht op deze trajecten te krijgen, hebben de deelnemers **een aantal fasen** bepaald die men kan evalueren en waarover met adequate indicatoren verslag kan worden gegeven. Ter illustratie een concreet en eenvoudig voorbeeld: de tijd die verstrijkt tussen het ogenblik dat een arm gezin een sociale woning aanvraagt en het ogenblik waarop het die krijgt.

De deelnemers hebben ook concrete voorstellen gedaan om **op een systematische manier de genomen maatregelen in het kader van armoedebestrijding te evalueren**.

Menselijke gevoelens

Het belang van dit hoofdstuk ligt vooral in het feit dat er over gevoelens als een apart thema binnen onderzoek naar armoede wordt gepraat en dat het dus niet in relatie staat tot een ander thema. Waarom wensten wij dit thema uit te diepen? Omwille van de belangrijke rol die de menselijke gevoelens spelen in het dagelijkse leven en de mogelijkheid die ze geven om mensen die in armoede leven beter te begrijpen. Zij hebben van in het begin van het project sterk aangedrongen op het belang van menselijke gevoelens.

We hebben ons als groep afgevraagd of er karakteristieke, typische gevoelens van armoede bestaan. Het antwoord is nee. Wat wel typisch is, is de **opeenstapeling en de intensiteit** van gevoelens. Daarnaast is er aandacht in het rapport voor het aspect van '**kettingreacties**', dit wil zeggen het belang van gevoelens in hun verband met meegemaakte gebeurtenissen en reacties daarop. Wij verwijzen hierbij graag naar de levensverhalen die opgenomen zijn in het rapport.

Bij het zoeken naar indicatoren rond menselijke gevoelens zijn we op de grenzen van het meetbare gebotst. Tijdens onze zoektocht hebben we lang stil gestaan bij het gebruik van enquêtes als methode om gegevens over armoede te verzamelen, gegevens over armoede in het algemeen en dus niet enkel over het aspect 'gevoelens'. In het rapport staan een aantal grenzen van enquêtes aangegeven. We willen wel beklemtonen dat het vooral onze bedoeling was om op een aantal gevaren bij het gebruik van enquêtes te wijzen.

Uit de gesprekken over de gevaren bij het gebruik van enquêtes groeide een algemene aanbeveling, de zogenaamde *waakzaamheidsgroep*. Deze aanbeveling betreft meer dan een oproep tot de oprichting van een concrete werkgroep met mensen die in armoede leven met betrekking tot wetenschappelijk onderzoek naar armoede. Het is de uitdrukking van een reële bezorgdheid, een wantrouwen van mensen die in armoede leven die zich vaak "objecten" van een analyse voelen.